

"SONUNCU GÜLLƏ"

Hafiz Mirzə Lənkəranda yaşayır, bu bölgədə tanınmış bir söz adamıdır, müxtəlif mövzularda məqalələrin, oçerklərin, ssenarilərin, şeirlərin, nəsr əsərlərinin müəllifidir və nəşr etdiyi kitablarının sayı da üryəncədir. Mən onu bir nasir kimi daha çox izləyirəm. Bir neçə romanı var və bu romanlar ayrıca bir söhbətin mövzusu. Ancaq mən onun "Sonuncu güllə" povestlər kitabından söz açmaq istəyirəm. Çünki bu kitab erməni faşizminə qarşı 44 günlük müharibədə Vətən torpaqlarını işğaldan azad etmiş qəhrəman Azərbaycan əsgərinə ithaf olunur.

Bizi böyük qələbə ilə sevindirən İkinci Qarabağ müharibəsi bitib, torpaqlarımız azad olunub, Ali Baş Komandanın qətiyyəti, əsgər və zabitlərimizin qəhrəmanlığı və xalqımızın qələbəyə inamı sayəsində Azərbaycanın bir qarış torpağı belə əsarətdə, işğaldə qalmadı. Bu yolda şəhidlər verdik. İndi söz adamlarının qarşısında bu müharibəni qələbə ilə başa çatdıran və heç bir zaman igidliyi unudulmayan döyüşçülərin, qazmlərin və şəhidlərin bədii obrazlarını yaratmaq vəzifəsi durur. Bu yolda bir sıra təşəbbüslər olsa da, yenə nəzərə çarpan boşluqlar diqqəti cəlb edir. Hafiz Mirzənin "Sonuncu güllə", "Qeyrət", "Gec partlayan canlı mina" povestləri bu baxımdan bizə maraqlı görünür. Müəllif İkinci Qarabağ müharibəsində iştirak edən gənclərin döyüş yolunu izləyir. Xatırlayaq ki, müharibə başlananda Azərbaycan gəncliyi neçə böyük coşqu ilə döyüşə yollanmaq istəyirdi. Çünki onların qəlbində qisas hissi alovlanırdı. Onların heç biri Birinci Qarabağ müharibəsini görməmişdi, amma atalarının, əmilərinin şəhid şəkilləri otaqlarının divarlarına həkk olunmuşdu. "Sonuncu güllə" povestinin qəhrəmanı -əsgər Elməddin Əliyev də belə cavanlardan biridir. O, döyüş yoldaşlarından ayrılmaq istəmir, kəşfiyyat tapırmaqda xidmət edir, amma növbəti tapşırığa onu yollamırlar. Mayor Seyidov onu yeni yaradılacaq qoşuna daxil etmək istəyir. "Yox, cənab mayor, yox! Mən o uşaqlarla bir aydan çoxdur yol gedirəm. Nə qədər tapşırığa çıxmışıq! Şəhriyar, Tural bizim kəndin uşaqlarıdır gözü-mün qabağında şəhid olublar Mən ehtiyat qoşuna keçmək istəmirəm! Leytenant Hüseynov mənə on bir milli bayorac vermışdi; hərəmiş üçün birini. Şuşa qalasının divarına sancacaqdıq. Məndə qalıb. Mən getməsəm, necə olar?!"-Elməddinin bu israrı əvvəlcə etirazla qarşılanırsa da, axırda onu razı salır, kəşfiyyata göndərilir. Bu,

elə bir zamandı ki, artıq Azərbaycan ordusu hər gün qələbələr qazanırdı, amma bu qələbələr itkisiz başa gəlmirdi. Belə ki, düşmən ardıcıl məğlubiyyətlərə, itkilərə düşər olsa da, hətta silahı qoyub qaçsalar da, yenə düşmən idi. Qarşıda isə Şuşanın bir mədəniyyət paytaxtının azad edilməsi və bununla da müharibəni qələbə ilə başa çatdırmaq vəzifəsi dururdu. Əsgər Elməddin də çətin yollardan keçir, hər addımı qorxulu olsa da, özünü Şuşaya çatdırmalıdır.

Povestdə ən dramatik səhnələr Elməddinin yaşlı bir erməni ilə qarşılaşmasıdır. Müəllif bu qarşılaşmada əsgər Elməddinin və əsir erməninin xarakterində iki məqamı xüsusilə nəzərə çarpdırır. Elməddin həm əsgərdir, Vətən qarşısında öz döyüşçü xarakterini qoruyur, həm də əsl vətənpərvərdir. Bu iki xüsusiyyət bir gəncin simasında vəhdət təşkil edir. Erməni əsir isə həm qorxaq, həm də yeri gəldikcə hiyləgərdir. Rudolf Borisoviç adlı bu erməni əsirə adı bir erməni kimi yanaşmırdı (müəllif də, Elməddin də, biz də), be erməni ERMƏNİLİYİN mahiyyətini özündə əks etdirir. Əsgər Elməddinlə erməni əsirinin dialoqlarında bir çox mətləblərdən söz açılır, Elməddin onun yalvarışlarına qətiyyəni əhəmiyyət vermir. Əlbəttə, müəllif on doqquz yaşlı bir azərbaycanlı gəncdən zorla qəhrəman kəşfiyyatçı obrazı yaratmağı qarşısına məqsəd qoymayıb. Amma qəhrəmanı heç bir müəllif özü yaratmış, o, döyüşdə, düşmənlə mübarizədə qəhrəmana dönür. İkinci Qarabağ müharibəsində müəllifin təsvir etdiyi Elməddin Əliyev kimi belə igid, cəsur qəhrəmanlar az deyildi. Elməddinin düz doqquz nəfər ermənini əsir götürməsi də bu müstəsna igidliyin bir nümunəsi idi. O, sonuncu gülləsinə də düşməne tuşlayır, amma gəlib Şuşaya çatanda qoşun yoldaşlarının şəhid olduğunu eşidəndə hönkürtü ilə ağlamağa başlayır.

Hafiz Mirzə əsl Vətəndaş mövqeyi ilə qələmə aldığı bu povestdə bir cəhəti də xüsusilə vurğulamaq istəyirəm. Hər hansı bir müəllif müharibədən əsər yazanda, o, müharibənin özünü də - savaşıda gedən döyüşləri, hərbin özünəməxsus qayda-qanunlarını da yaxşı bilməlidir. Müharibənin özünün də psixologiyası açıqalmalıdır (bu müharibədə hansı tərəf ədalətlidir, döyüşçülər nə barədə düşüncələr, onların Vətən və Torpaq anlayışları yetərincədir mi və s.). Və müharibədə iştirak edən azərbaycanlı gənclərin mənəvi dünyası, onları Qələbəyə səsləyən amillər yazıçını daha artıq düşündürməlidir. Bundan başqa, müharibədən əsər yazan müəllif az-çox məsələnin texniki tə-

rəflərinə də biganə qalmamalıdır. "Sonuncu güllə" povestində Hafiz Mirzə bugösterilən şərtlərə əməl etmişdir. Amma əsas uğuru ondadır ki, o, bir azərbaycanlı gəncin vətənpərvər döyüşçü obrazını yaratmışdır.

Hafiz Mirzənin "Qeyrət" povesti təkcə müharibədən deyil, həm də Qeyrət, Namus, Vətən duyğusundan söz açır. Moskvada yaşayan bir azərbaycanlı gənc orada alverlə məşğuldur. Amma Azərbaycanda müharibə gedir. Atası-anası, bacısı həmin müharibə gedən kəndlərin birində yaşayırlar. Amma onun Vətənə oğul borcunu xatırladan bir əhvalat baş verir. Qoca bir rus kişisi ona nar satan bu gəncin daxilində bir fırtına yaradır. Onu qeyrətsizliklə ittiham edir. "Sanki qulağının dibində qələtən şar partladı. Bu nə sözlər idi eşidirdi?! Elə bil onu ildirim vurdu". Beləliklə, bu azərbaycanlı gəncin düşüncələr aləmi tamam dəyişir. "Bu, mümkün deyildi! Buradan-uzaq Moskvadan onların kəndi çox aydın görünürdü. Dünyada yəqin ki, o kənd qədər füsunkar gözəlliyi olan ikinci bir kənd yox idi!... "Bəs əgər onun kəndi, rayonu, respublikası daha olmayacaqdısa, işğal ediləcəkdise, bu ali təhsil, savad, bilik, pul, hörmət kimə lazım idi?! Kiminlə ailə quracaqdı? Düşmənin namusunu ləkələyəcəyi qızlardan biri iləm? Deməli, biqeyrətliyi indidən öz üstünə götürürdü!". Qeyrət hissi onu doğulduğu rayona, kəndə aparır. Amma "Bun əmənzərə idi? Yox, o, yuxu görmürdü Maşından düşüb, bu mənzərəyə heyrətdən bərləmiş gözllərlə baxdı. Əli yalın qadınlar, qocalar, uşaqlar cavanlar, ora-bura vurnuxan milislər Bunlar tamam gerçək idi!" O, ürək ağrısı ilə kəndə gəlir, başalmış kənddə bir uşaq görür, bu, onun bacısı oğlu Azərdir. İndi təsəvvür edin, uzun illər öz doğma heyətindən, kəndindən uzaq düşmüş bu gənc hansı hisslər keçirə bilər? Sanki hər şey yerindədir, amma Çarpayıda ağır xəstə yatan atasını görüncə.. "Atasını torpağa tapşırırdan sonra beli məzarın baş tərəfinə sancdı". Deməli, bütün xəyallar, xatirələr məhv oldu. Qaldı o gənc və balaca Azər.

Müəllif təqdim etdiyi gəncin psixoloji durumunu təsvir edəndən sonra "Nə etməli idi? Nə edə bilərdi?" sualını səsləndirir və bütün bu dəhşətləri görəndən sonra qəhrəmanın düşüncədən hərəkətə keçdiyini izləyir. Və bu da təbiidir. Ermənilər bu kəndə yenidən hücum keçirlər. Və o gəncin damarlarında Qeyrət qanı şahə qalxır. Mirdiyi traktorla təkbaşına düşmən tankları üzərinə yerişir. "Heç nə zərəcən vecinə deyildi. Öz məşqsədinə doğru

irəliləyirdi..Qarşısını iri daşlar, qaya parçaları kəsdi". Amma o gənc bu amansız vuruşda qətiyyətini itirmir. Traktor və Tank döyüşü -əslində, Ədalət uğrunda, Qeyrət utrunda vuruş idi və Hafiz Mirzə Qeyrətin yeni bir nümunəsini təqdim edir. "Kəşfiyyat alayının əsgərləri axşamüstü gəlib çıxdılar.Səngərdə balaca oğlan uşağından savayı kimsə yox idi. Əsgərlər təccüblə bir-birlərinə, gah da bu uşağa baxır və nəse anlamağa çalışırdılar. Mövqedə birçə nəfər əsgər və birçə silah olmadan o qədər düşməni kim məhv etmiş, qoşunun qarşısını kəsib, yaxınlıqdakı kəndi kim müdafiə etmişdi? Olmaya əlində xəncər tutmuş və qəzəblə uzaqlara baxan bu balaca oğlan?..Bəs kim və nə ilə?".

Əlbəttə, burada povestin adı yada düşür və müəllifin əsərdə mənalandığı Qeyrət..

Hafiz Mirzənin "Gec partlayan, canlı mina" povesti də maraqlıdır, bu povestdə də bir gəncin həyatı, təhsil və döyüş illəri təsvir olunur. Əsgərə adlı bir gənc müğənniliyə meyl edir və elə buna görə döyüşçü yoldaşlarının sevimlisinə çevrilir. Eynən əvvəlki iki povestdə olduğu kimi bu əsərdə də müəllif bir gəncin psixoloji durumunun təsvirindən, daha doğrusu, onun düşüncələr aləmindən gerçək hadisələrə keçidini qələmə alır.

Hafiz Mirzənin "Abdulla Balçının intiqamı" povestində gəlincə burada tamam başqa bir mənzərə ilə-tarixi gerçəkliklə qarşılaşırıq. Müəllifi tarixi hadisələrə yaxşı bələd olan bir yazıçı kimi tanıdığımızdan deyə bilərik ki, "Abdulla Balçının intiqamı" povesti həm öz bədii dəyərinə, həm də tarixi gerçəkliyi doğru əks etdirdiyinə görə uğurlu təsir bağışlayır. Bu əsərdə erməniliyin mahiyyəti, türk tarixi fonunda məkrli və iyrənc rol oynadığı tarixi faktlarla əks etdirilir.

Söhbət bir qədər uzaq tarixdən getsə də, müəllifin canlandırdığı səhnələr, obrazların düşüncə aləmi maraqlıdır, həqiqəti nişan verir. Povestin qəhrəmanı isə Abdulla Balçıdır. Onun döyüş yolu mənalıdır. Düşməne qarşı aman verməməsinə! Povestdəki Karapet obrazı "Sonuncu güllə"dəki erməni Rudolf Borisoviçi xatırladır. Nə fərqi var-erməni ermənidir!.

Hafiz Mirzənin povestləri mənə belə bir qənaət yaratdı ki, 44 günlük Vətən müharibəsi bizim qələbəmizlə bitməz də, müharibə psixoloji mənada hələ bitməyib, ona görə də yazıçılarımız o müharibədən, orada qəhrəmanlıq göstərən qazilərindən, şəhidlərdən yeni əsərlər yazmalıdırlar. Elə Hafiz Mirzənin özü də bu mövzuda təzə əsərlər ərsəyə gətirməlidir...